

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 10.

V LJUBLJANI, 9. SEPTEBRA 1934

KNJIGA 16.

ELO JUSTIN

FRAN ERJAVEC (lesorez)

OB STOLETNICI FRANA ERJAVCA

BOZIDAR BORKO

Dne 9. septembra poteče sto let, kar se je v poljanskem predmestju v Ljubljani rodil poznejši slovenski prirodoslovec in pisatelj Fran Erjavec. Pripadal je generaciji, ki jo je viharo leto 1848. zateklo v gimnaziji in se ji s svojimi ideali tolikanj zarilo v dušo, da vsa reakcija petdesetih let z Bachovimi nasilji in sramotno nazadnjaškimi »idejami« ni mogla zabrisati mogočnega vtiska.

Erjavec je bil vrstnik Trdine in Frana Levstika, ob istem času se je včlenil v slovensko kulturo Stritar, za njim Jurčič; njih neposredni dediči in nadaljevalci Kersnik, Tavčar in drugi segajo s svojim delom že na prag dvajsetega stoletja in še dalje. Eden izmed osem in štiridesetletnikov, tretjevrstni pisatelj in rodoljub starega sloga Luka Svetec je učakal Jugoslavijo, Stritar se je vrnil v svobodno domovino kot izčrpan starec, iz generacije Ivana Tavčarja še danes živi nekoliko trdnih korenin. Fran Erjavec je umrl sorazmerno zgodaj, 14. januarja l. 1887, kot tri in petdesetleten mož, njegova vdova pa še živi v Ljubljani. Med Erjavčevo smrtjo in zadnjimi leti je njegov pomen nekoliko padel. Vendar ni mogoče trditi, da bi bilo njegovo delo pozabljeno. Prirodoslovske Erjavčeve spise so imeli stalno svoje hvaležne čitatelje, zlasti med preprostim ljudstvom in mladino. Realistična slovenska proza je močno zasenčila njegove pripovedne spise, vzhic temu je po vojni izšla njih poljudna izdaja. Pravkar pripravlja literarni zgodovinar dr. Anton Slodnjak, učenec dr. Ivana Prijatelja, za Jugoslovansko knjigarno Erjavčevo Zbrano delo, čigar prvi zvezek je že izšel. Tako prehaja Fran Erjavec sto let po rojstvu in ne celih petdeset let po smrti s celotno, kritično urejeno izdajo svojih spisov med klasike naše besede, kjer mu je literarna zgodovina že prej odmerila častno mesto. Najobsežnejšo življenjepisno in literarno studijo o njem je snisal za omenjeno izdajo njen urednik dr. Slodnjak, ki je sodbo o Erjavcu strnil v naslednje jedrnate stavke:

»Erjavec je eden najizobraženejših, najpridnejših in najplemenitejših mož našega slovstva v devetnajstem stolet-

ju. Čeprav je takrat skoraj vsak slovenski kulturni delavec opravil delo na raznih področjih, vendar ni nobeden naših mož združeval tako raznovrstnih panog v svojem delu. Ne prej in ne poslej se ni rodil Slovencem mož, ki bi bil kot leposlovec in poljudni pisatelj tako harmonično razvit. Z imenom Fran Erjavec bo vedno zvezana v naši slovstveni in kulturni zgodovini podoba moža, ki je bil tak, kakršen je njegov slog: odkrit, domač in lep.»

Po obsežni studiji dr. Slodnjaka bo komaj mogoče še kaj več izpregovoriti o tej tipični slovenski osebnosti 19. stoletja, če izvzamemo nekatere nebitvene podrobnosti. Erjavec je izoral v slovenski kulturi tako globoke brazde, da bo njegovo ime vedno živelo med nami. V poljudnem prirodopisu ni bil med Slovenci prvi le po obsegu in značaju svojega dela, marveč tudi po kvaliteti. Še danes ga je težko prekositi. Tu je Erjavec s polno pravico slovenski klasik — vzornik: naš Brehm.

★

Življenjepiš Frana Erjavca je značilna biografija slovenskega izobraženca tiste dobe: nikoli veliki doživljaji ne sekajo linije njegovega življenja, vse se odmeta z neko pravilnostjo, ki lepo pristaja normalni, mirni dobi, v kakršno pada njegovo življenje. Zakaj vzhic vsem tedanjim tresljajem (leto osem in štirideseto, absolutizem, vojni s Prusko, dualizem, ustavni in narodnostni boji) je bilo življenje poedinca v tem času neprimerno varnejše in mirnejše nego je življenje v naši bridko razrvani in vulkanični sodobnosti.

Potekel je iz siromašne rodbine, ki je še kmetiška živela na obodu tedanje majhne Ljubljane. Oče mu je zgodaj umrl, mati se je v drugič omožila. Kot deček je moral nabirati po Golovcu suhljad, da so imeli doma kaj kuriva. Da mu je želodec češče krulil od gladu nego se topil v dobrotah, je umljivo; v tem pogledu so se časi komaj kaj spremenili: še po devetdesetih letih ubožni ljudje takisto nabirajo suhljad po Rožniku in Golovcu in razcapani predmestni dečki paberkujejo po trgu ostanke.

Ko mu je bilo trinaest let, je pričel obiskovati gimnazijo. Kot dijak je imel

priliko, da se je tesneje približal naravoslovcu Ferdinandu Schmidtu, ki ga je poznal in ceni Prešeren; ta šopronski, v Ljubljani naturalizirani Nemec je postal mlademu Erjavcu Mentor v prirodopisu. Najbrž se je bil že pod njegovim vplivom odločil za svojo stroko. Značilno je, da Erjavec — vneti prijatelj prirode in poznejši največji slovenski prirodopisni pisatelj — ni imel v narodoslovlju samih odličnih ocen; zdi se, da šola tudi v tem pogledu ni odločilnega pomena. Med njegovimi profesorji sta bila poznejši renegat Karel Dežman in Blaž Kocen. Dežman, ki je iz profesorja postal kustos ljubljanskega muzeja, je imel na Erjavca znaten vpliv, vsekakor koristnejšega nego ostareli žužkolovec Schmidt. Erjavec je kot osmošolec pomagal Dežmanu pri ureditvi prirodopisnih zbirk. Že tedaj je v njem zorel poznejši »slovenski Brehm«.

Poleg prirodoznanstva je gimnazijca Erjavca mikalo tudi leposlovje. Njegov sošolec je bil Simon Jenko. Literarno navdihnjeni dijaki so se pričeli shajati in so si ustanovili krožek Vajevcev, ki je izdajal rokopisni literarni list, v katerem se je udeleževal tudi Erjavec. Med drugim je tu priobčil prvo verzijo svojih »Črtic iz življenja Šnakšnepovskega«, čijih junak je nekoliko karikirani sinež in dobričina Schmidt. Maturiral je l. 1855. Po maturi se je vpisal z državno stipendijo na dunajsko univerzo, kjer je poslušal naravoslovna predavanja (zoologijo, botaniko, mineralogijo, kemijo). Dunajska leta so učvrstila Erjavčeve svetovne in življenjske poglede; z vseučiliških studij je stopil v življenje kot zrel mož, dober Slovenec, nadarjen, mnogo obejšajoč pisatelj.

Po izpitih je služboval na Dunaju, nato pa je dobil službo na realki v Zagrebu. V Zagreb je prispel v novembru l. 1860, takoj po polomu absolutizma. Naučil se je do dobrega hrvaščine in je spisal v našem najsorodnejšem jeziku nekoliko prirodoslovnih razprav. Zahajal je mnogo v naravo, raziskaval favno Hrvaške in Slavonije in se tudi sicer živahno udeleževal. Slovencem je pripravil skupaj s tovarišem in sošolcem Tuškom prvo slovensko učno knjigo za prirodopis rastlinstva in živalstva, spisano v glavnem po tedaj veljavnem šolskem avtorju Pokornem. Izšla je l. 1864, in je v takratnih razmerah pomenila dogodek. Sledila je še

Mineralogija. V šestdesetih letih so pričele izhajati v Janežičevem Glasniku Erjavčeve povesti. Že l. 1857. izišla prirodopisna črtica »Mravlja« je pokazala njegove, v naših razmerah izredne sposobnosti v tej panogi. Črtica sodi še danes med najboljše primere take proze v slovenskem slovstvu.

V Zagrebu je Erjavec začel in dovršil tudi največje in najpopolnejše delo, poljudni spis »Domače in tuje živali v podobah«, ki je bil namenjen mladini in ljudstvu in čigar sveže pripovedovanje in sočni slog sta užitna tudi za današnjega čitatelja. Pozneje je to v resnici klasično delo poljudnega prirodoznanstva izpopolnil še s spisom »Naše škodljive živali«. Razen teh večjih tekstov, ki jih je izdala Mohorjeva družba in ki so jih čitali kmetje v zadnjih gorskih vaseh, je objavil pozneje v časopisih več samostojnih prirodoznanskih esejev, na pr. »Rastlinske svatbe« in »Raka«, ki imajo še danes v našem slovstvu le prav malo podobnih. (Dr. Pavel Grošelj je spisal, žal, le nekoliko prirodoslovnih črtic, ki stilistično dosežajo Erjavca, po modernem duhu in gledanju pa ga kajpak prekašajo).

L. 1871. je bil Erjavec premeščen v Gorico. Tu se je kmalu znašel med svojimi in se trdno vkoreninil med prebujajočimi se goriškimi Slovenci. V Gorici je preživel kot profesor ves ostali del življenja; tu si je ustanovil rodbinsko gnezdo, tu se je pretolkel skozi kritična leta (prav posebno pa ga je zadela zgodnja smrt ljubljenega sina), tu je naposled zlomljen omahnil v grob. Jesen l. 1875. mu je prinesla veliko zadoščenje: filozofska fakulteta zagrebške univerze ga je bila izvolila za rednega profesorja. Izvolitev je bila potrjena in Erjavec je že v decembru istega leta položil prisego. Službe pa za čudo ni nastopil: v januarju 1876. je vrnil dekret, zaradi »družinskih razmer«, kar so mu Hrvatje očitno zamerili. Ostal je v Gorici. Tu se je mnogo družil tudi s pesnikom Simonom Gregorčičem. Goriška leta niso bila tako plodovita zanj, kakor zagrebška. A tudi v tej dobi je spisal lepo vrsto prirodopisnih in leposlovnih spisov. Stopnjevitost se dvigajoča linija Erjavčevega življenja kaže v zrelih moških letih depresivne padce, kakor da bi bile življenjske razmere močnejše od volje in odporne sile.

Erjavčev življenjepisec dr. A. Slodnjak piše: »Kal bolezn, družinske nesreče, prevelika delavnost na šolskem in slovstvenem področju so razrušili to lepo in navidez krepko človeško podobo. Smrt je nastopila nenadno. Presenetila ga je sredi dela.«

Njegov pogreb je bil žalna manifestacija slovenske Gorice. Simon Gregorčič je svojemu prijatelju spesnil lepo pesem »Lovorika na grob moža«, ki v nji pravi:

Umri je poštenjak!...

Umri je učenjak,

Podrl se domu steber je krepak.

Vzlic temu, da je razvoj prirodopisnih ved okrhla ta ali oni kamen v močohni stavbi Erjavčevih poljudnih spisov, so njegovi spisi o prirodi in iz prirode še vedno živi. »Domače in tuje živali«, »Mravlje«, »Rak« in nekateri drugi sestavki te vrste ostanejo še nadalje vzor dobrega slovenskega pisanja na prirodoznanskem področju. Tudi njegovega vzornika Brehma je

treba tu in tam obnavljati in obilno izpopolnjevati, vendar ostane njegovo delo prav kakor Erjavčevo še poznim rodovom brevir poljudnega štiva o živalstvu, neprekosljivo delo iz življenja prirode, ki sta jo oba avtorja ne le poznala, marveč tudi ljubila. In svetli, neuničljivi pečat ljubezni leži na vsem, kar je Erjavec pisal o prirodi, najsi so sicer nekateri spisi manj uspeli in drugi boljši, popolnejši.

Ta pečat čutiš v toplem gomaaem slogu Erjavčeve poučne proze, v njegovem celotnem pogledu na prirodne pojave, kakor hkrati spoznavaš v Erjavčevih prirodoznaskih spisih leposlovno izurjenega avtorja. V čistem leposlovju (pripovedništvu) ni bil kdo ve kaj iznajdljiv in originalen, pisal pa je za tedanje razmere solidno prozo. Nekatero potopise in črtice iz ljudskega življenja vzameš še vedno z užitekorn v roko.

Tako danes slavimo Frana Erjavca. In vemo, da ga ne pozabijo tudi znanamci.

PROTI VEČERU

UTRJEVANJE

DR. MAKS KREMŽAR

N A D A L J E V A N J E

Spojmom utrditve sta tesno spojena pojma o prehladu in prepihu. »Čuvajte se prehlada«, je nasvet, ki ne pomeni nič več kakor, če bi rekli: »Pazite, da ne padete, potem si ne boste zlomili noge«. Mnogo je bilo napravljenih poskusov, da bi se ugotovil odnos med ohladitvijo (Abkühlung) in prehladom.

Pod prehladom (Erkältung) razumemo običajno kataralično obolenje gornjih sopol (nos, grlo, sapnik, bronchi), torej to, kar imenujemo nahod in kašelj. Ljudstvo spravlja v zvezo s prehladom vse mogoče bolezni kot bolezni v sklepih, bolečine v mišičevju, v glavi, mehuru itd. Torej pojem prehlada je zelo nejasen v imenovani predstavi.

Spominjali se boste iz prejšnjega, da mrzla voda, mrzel zrak ne zmanjšata takoj temperature naše notranjosti, temveč, kakor so pokazali poskusi, jo zvišata zavoljo odtoka krvi iz periferije v notranjost. Merjenja v danki so ugotovila porast temperature po 15—30 minut trajajoči hladni kopeli (10° — 15° C) do 38° . Šele potem začne temperatura zaradi prejakega oddajanja toplote padati, kar zaznavamo z občutkom hudega mraza. Sami od sebe iščemo sredstva, da se ogrejemo po mrzli kopeli. Gibanje, topla pijača in topla kopel nam pripomorejo, da v daljšem ali krajšem času preženemo mraz iz svojih kosti. Notranja temperatura se zopet izravna. Ti poskusi niso dovedli do nobenih drugih rezultatov razen mraza in utrujenosti, ki jih človek občuti.

Neizpodbitno pa je dejstvo, da nastopa po daljšem ohlajevanju razkroj v sestavi staničevja, o čemer govori dovolj ozeblina. Dokazane so fizikalno-kemijske spremembe v koloidalnem sestavu staničevja, v krvnem sestavu itd., pri hujšem mrazu pa anatomske spremembe kot je zmrzlina. Mraz povzroča v organizmu celo vrsto prevratov, ki jih mora organizem po prenehanju mraza zopet izravnati, kar pomeni zanj precejšnje delo. Kajti organizem drži trdovratno na sestavu, ki mu je po naravi predpisan kot najboljši. Brez dvoma je, da ima učinek nizke temperature za posledico trajne spremembe v škodo orga-

nizma, ki se včasih ne dajo več popraviti kot so n. pr. zmrzline prstov, nosa, uhljev itd. Ti deli odmro in odpadejo z razliko od ozeblin, ki ostanejo v zvezi z organizmom in so posledica dolgotrajnega in večkratnega ohlajevanja. Nastopa torej okvara, kratko malo bolezen, zaradi prevelike ohladitve (Kälteschaden). Popravljamo pa te vrste okvare na ta način, da spravimo ožilje zopet na prvotno postavitev. Zmrznjenega človeka dvignemo, prenesemo v toplejši prostor in mu počasi dovajamo toploto. Po naše je bil ta človek preveč ohlajen, ne prehlajen. Tej ohladitvi se često pridruži infekcija (influenca, pljučnica, sklepní revmatizem) in tako nastane prehlad. Mokro zimsko meglo občutimo z mrazom, ker nam odteguje preveč toplote. Mi se ohlajamo. To je fizikalni dogodek, ki nima ničesar opraviti z infekcijo niti ne vodi do anatomske spremembe. Napere nas mrzel jesenski dež, voda nam pride v čevlje, zebe nas, ker oddajamo skozi mokro oblačilo preveč toplote. Ko pridemo v toplo sobo, se preoblečemo, popijemo tople čaj, po razširjenih žilah nam zapolje kri in izguba toplote, je izravnana. Slučajno pa se priključi infekcija, tedaj obolimo po individualni dispoziciji za pljučnico, čevsnim katarjem revmatizmom itd. Zdravljenje bo seveda popolnoma drugo kot pri premrzlem človeku in primerno infekciji. Ni s tem rečeno, da mora vsaka ohladitev voditi po infekciji do prehlada. Čestokrat se inficiramo brez prehodne ohladitve; večina infekcijskih bolezni začneta z mrzlico, zato jih smatra ljudstvo za prehlad, ker hladi. Jezikovna sličnost ohlad — prehlad je samo slučajna. Res pa je, da se človek, ki se prekomerno ohlaja, raje prehladi. To vidimo posebno v pomladanskem času, manj v jesenskem: revmatiki pri spremembah vremena tožijo o bolečinah.

Čudno je, da je vročina, ki ima za posledico iste spremembe v staničevju in isti neugodni položaj ožilja kot ohladitev, tako redko vzrok boleznim. Sončarico, sončno opekline in vročinsko kap poznamo kot težke motnje. Ne samo kopičenje vročine v telesu, tudi pomanjkanje vode in naporno gibanje sta so-

odločujoča čimtelja. Človek, ki zaradi bolne noge težje hodi, a hoče z zdravim korakati vstric, ima večjo temperaturo, merjeno v danki. Hitrejši utrip in ubrzano dihanje sta znak slabiča. Iste motnje, ki nastopajo spočetka v topli kopeli, vodni ali zračni, sončni kopeli, se pojavljajo pri ljudeh, ki so stlačeni v tesen prostor. Zavoljo nezadostnega odajanja temperature se ta kopiči v notranjosti telesa, kar vodi do že znanih motenj.

Pozimi se pred mrazom bolje varujemo kot poleti. Prehladimo se v prehodni dobi (pomlad, jesen) in to ne zaradi mraza, kakor nas bo najbolje poučil naslednji primer. Toplega pomladnega dne se odpravimo na mal sprehod brez površnika. Na potu nas ujameta dež in toča. Znenada nastopi mraz. Ožilje, ki je pod vplivom zimske obleke in tople sobe bilo stalno odgovarjajoče prilikam, ni pripravljeno na ta nenavaden obisk. Reakcija, ki bi obstojala v razširjenju perifernih žil in s tem ustvarila pravo zaščito, izostane. Žile se stisnejo, kri je mesto v perifernih organih v notranjosti, v kotlu. Torej ne mraz, pomanjkljiva igra žilnih refleksov je vzrok eventualnemu prehladu, ako se pridruži infekcija. Mnogo pa zavisi tudi od nadaljnjih ukrepov, ki jih ukrenemo proti takim dogodljajem. Za slabiča nevaren je vroč, soparen dan. Utrjen, zdrav človek prenese take neprilike brez posledic. Slabič pa, ki čepi vedno v sobi in je zategadelj navajen na običajno višjo temperaturo, se pri gibanju, sprehodu, izletu hitreje ogreje in oznoji, ker mu manjka vežbe in opravi eno in isto delo z večjim naporom kot zdrav. Vročine ne občuti tako hitro, ker je nanjo navajen. Znoj, ki ga poliva, ga ohlaja, posebno, ako po napačnem zaključku sede, z namenom, da bi se ohladil. Čim sede, ga začne zebsti, zato iz strahu pred prehladom obleče jopič, ki mu brani oddati po gibanju nakopičeno toploto. Še bolj si škoduje, ako se poda v hladno sobo in pije mrzlo vodo. Že itak ozko postavljeno ožilje stisne še bolj, mesto, da bi si ga razširil s toplo pijačo in bi razgretost polagoma ponehala. Ako se pri hoji ogrejemo, tedaj odložimo vrhno obleko; čim sedemo in se še potimo, storimo pametno, da si nekaj ogrnemo, ne oblečemo; najbolje pa je, da se s sprehajanjem počasi ohladimo in osušimo. Pameten gospodar ne bo nikdar razgretega konja postavil takoj v hlev, vodil ga bo naokoli, da se

ohladi in osuši, pri postankih na potu ga bo ogrnil s kocem. Veter, ki nam suši naše preznojeno obleko, nam ne bo škodoval, ako se primerno gibljemo.

Sedaj še nekaj o prepihu. Večina izmed nas se je vozila po železnici v kupuju s sitno žensko, ki je dejala: »Zaprte okno, prepih je!« Drugič pa smo jo videli ob vetrovnem dnevu na ulici s tovarišico v prijateljskem pomenku brez strahu pred vetrom, ki je pihal skozi ulico. Torej je bistvena razlika med vetrom in prepihom. O prepihu govorimo takrat, kadar zadene gibajoči se zrak majhen del naše telesne površine, ki jo imamo običajno pokrito. Občutek prepaha je samo neutemeljen strah, ki so ga iznašli pomehkuženi ljudje in se njih neutrjeno telo zelo leno postavlja mrazu v bran. Prepah občutimo vedno kot mrzel dražljaj, zato »vleče« poleti bolj kot pozimi, ker smo pozimi bolj navajeni na mrzel zrak. Važna je tudi brzina gibajočega se zraka. Zato vleče iz male razpoke pri oknu, skozi priprta vrata. Odločilno za prepih je, da se odteguje enemu delu površine več toplote kot drugemu, ki imata oba enako postavljeno ožilje. Zato vleče čez vrat, čez hrbet, pod noge, nikdar v lice in roke; vleče tja, kjer smo običajno pokriti in so ta področja nepripravljena na nenavadne dražljaje.

Področje, ki je dalj časa izpostavljeno prepihu, se vzdraži; žile v njem se skrčijo. Človek, ki to opazi, se tako rekoč otrese tega občutka z gibanjem in postavi ožilje v smislu ostale telesne površine. Ako deluje ta dražljaj dalje, ostanejo žile skrčene, dotok krvi je trajno nezadosten. Ta lokalna ohladitev rodi reakcijo ali mišični revmatizem. Kar boli, je razdraženi živec. Prepoten izletnik posuši z gibanjem svojo obleko; kdor je padel v vodo, leti domov, kdor suši svojo obleko sede na prepihu ali na vozu, se ne sme čuditi, da se je prehladil. Splošna ohladitev in infekcija z vedno pripravljenimi klicami sta mu poklonila prehlad. Z znojem obiliti delavec in poljedelec se na vetru ne prehladita, dokler so počitki kratki in se na potu proti domu ohladita. Ples na prostem navzlic temu, da se potimo, ne škoduje. Čim sedemo ali stojimo, je nevarnost tu. Periferne žile se pri tem, ko mirujemo, zopet skrčijo, mokra obleka odteguje mnogo toplote, ki je organizem zaradi mirovanja ne krije; pri gibanju namreč naše telo proizvaja sproti dovolj toplote, tako da se izguba ne ob-

čuti; šele potem ko mirujemo, oddaja pa ostane ista, se pokaže nesoglasje. Nahod, influenza, pljučnica so posledica.

Kdor gre bos po mrzlih tleh in kihne, je ogrožen. Žilni refleksi ne igrajo urejeno. Mesto, da bi se skrčile žile samo v nogah, odkoder se toplota odteguje, se skrčijo tudi v nosu. S tem, da kihnemo, se naše telo strese in kotel pošlje novo pošiljko krvi v periferijo; potrebno razširjenje žil je doseženo. Vendar to stanje ni pridobljeno za trajno. Pri ponovnem poskusu se nam bo godilo enako. Kihanje je znak, da je treba začeti z utrjevanjem in to čim prej, da se uredijo in pravilno postavijo naši žilni refleksi. Kdor ta alarm zanemari, bo deležen kroničnega nahoda. Zato bomo opravičeno imeli onega za pomehkuženca, ki »prehitro« reagira. Delovanje njegovih žilnih refleksov je pomanjkljivo, ker ne neguje svojega telesa, ker se premalo giblje in s tem premalo zaposli svoje organe, ker vedno sedi v pretopli sobi. Zavoljo tega se vedno bolj štiti pred vnanjimi vplivi. Končno ga slednji močnejši dražljaj, ki ga zdravi igraje prenese, podere.

★

Ločiti moramo med otopelostjo in utrjenostjo človeka, na katerega delujejo močni dražljaji, mrzli ali vroči, hud telesni napor itd. polagoma otopi nasproti njim. To otopelost je poleg obleke vnanji oklep, ki ga štiti. Notranji

oklep pa obstoja v tem, da se sprejemni organi tako rekoč stisnejo in umaknejo pred močnim dražljajem in ga sploh ne sprejmejo. Mrzle kopeli, ki so jih doslej cenili kot izvrstno utrjevalno sredstvo, ne utrjujejo, temveč vodijo do otopelosti.

Pot razumnega utrjevanja gre po polagoma stopnjujočih dražljajih. Začetni dražljaj mora biti take jakosti, da ga bo organizem sprejel in predelal, ne pa da bo iskal zavetja v oklepu. Voda, zrak, telovadba, igra, plavanje, potovanje so izborna utrjevalna sredstva, ako se uporabljajo razumno, to se pravi s počasnim stopnjevanjem in vednim ponavljanjem vaje (vežbanjem). Tako utrjeno telo zadene lahko tudi jak dražljaj brez škode, ker je telo v jakostih prejšnjih dražljajev že izurjeno. Telo je na udarec pripravljeno in ga z lahkoto parira. V tem obstoja utrjenost, v razširjenju prvotnih mej, v nečem več kot prej, da ima naše telo korist, ne škode. Pravočasna, smotrena postavitev ožilja po refleksih na različne dražljaje vnanjega sveta je pogoj vsakega utrjenega telesa. Popolno utrjen je oni, ki ga štiti brezhibno delovanje žilnih refleksov pred vnanjimi znosnimi dražljaji. Dražljaji morajo biti znosni; kajti proti prehudemu dražljaju pomaga le štiti ali beg. Utrjevanje je možno samo do gotove meje in mora biti strogo individualno. Zato spada vsako utrjevanje v roke zdravnika.

RUMENA SVETLOBA ZA AVTOMOBILSKE ŽAROMETE

Bela svetloba zelo težko prodira skozi meglo, ker le-ta žarke deloma vsrkava, deloma pa razpršuje in odbija. Slednji pojav je posebno neprijeten za avtomobiliste, ker jih odbojna svetloba lastnih žarometov tako slepi, da ne morejo niti na najkrajšo razdaljo razločevati poti pred seboj. V Londonu, kjer je v zimskih mesecih megla skoraj vsakdanji gost, so pokazale izkušnje, da se v meglenih dnevih ulični promet dokaj gladkeje razvija, če vozijo avtomobili z zastrtimi žarometi in imajo prižgane samo medle signalne svetilke. V zadnjem času pa so začeli opremljati žaromete motornih vozil s posebnimi zaslonkami iz prosojnega rumenega papirja, ki propuščata samo izrazito rumeno svetlobo, katere valovna dolžina je glede na velikost vodnih kapljic, ki sestavljajo meglo, tolikšna, da se svetloba v kapljicah ne absorbira, marveč se uklanja mimo njih in skoraj nemoteno prodira skozi meglo.

AKVARIJ

NA NAŠEM JUŽNEM MORJU

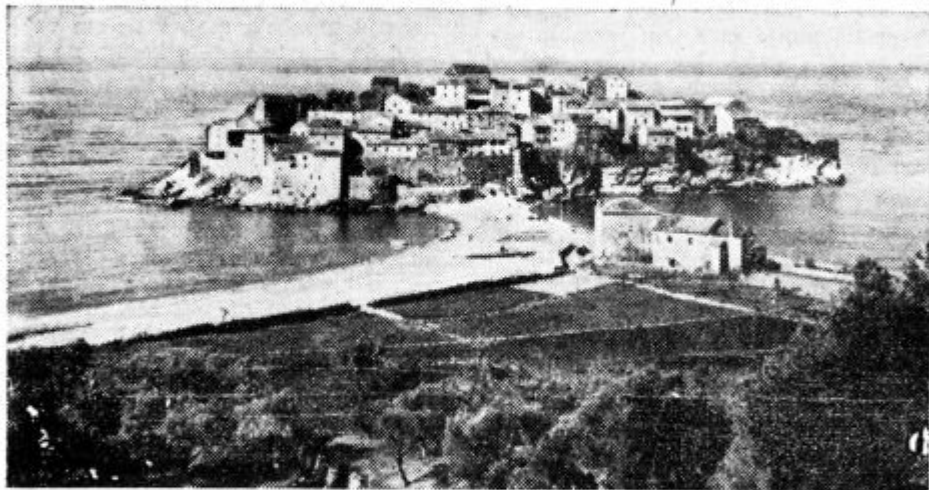
IVAN PODRZAJ

N A D A L J E V A N J E

Budvi najbližji večji kraj je legendarno mestece Sv. Stefan, ki je bil v srednjem veku glavno mesto Paštrovičev. Danes sameva na svojem vzvišenem otočku, zapuščen in daleč od prometnega sveta. Otoček je spojen s celino po nasipu, v katerem je napeljan vodovod z dobro planinsko vodo. Situacijsko spominja nekoliko na Koper

skem času trikrat dnevno (ali pa tudi ne) obratuje med Budvo in Petrovcem.

In sedaj nekaj besed o vlogi obrežne plovitve za razvoj turizma na našem morju. V tem oziru se je v zadnjih letih mnogo storilo. Inozemski turisti — večinoma iz notranjosti Evrope — se poslužujejo v visokem številu izletniških prog vzdolž Hrvaškega Primorja in Dalmacije vse do Dubrovnika in Kotora

SV. STEFAN

v Istri. »Mestece« je kot letovišče oziroma kopaljšče zanemarjeno ter se bo moglo dvigniti le v okviru napredka celotne pokrajine, kajti tu so ljudje povsod siromašni in vsa njih pripravljeno, prirojena ljubeznivost in bistroumnost jih ne bodo rešile brez denarnih virov. Prirodna lepota s svojim južnim rastlinstvom pač lahko privablja tuje na bežen obisk, toda za daljše bivanje pod tem vročim soncem ne zadostujejo evropskemu letoviščniku idealne peščine s še tako rdečkastim peskom, ako ni vsaj za silo preskrbljeno za najpotrebnejšo udobnost, ki je človek dela ne more pogrešati med svojim večkrat drago plačanim odmorom. Parniki tu ne pristajajo, pač pa motorka, ki v sezon-

z otoki vred. Potovanje z obrežnimi ladjama nudi tujcu neprimerno več kakor pa dolga vožnja s pristanki v večjih kopaljških krajih. Obalna plovitva omogoča potniku sprejemanje globljih vtisov in spominov. Turisti si naravnost žele izletniških prog z udobnimi parniki, kar dokazuje dobra frekvenca linij, ki sta jih uvedli čez poletje Dubrovniška plovitva in sušaška Jadranska plovba. K temu je seveda precej pripomoglo znižanje vozni cen, oziroma prehrane in prenočišča med vožnjo. Poleg tega tujec ni prisiljen, da si v času turističnega potovanja išče v pristaniških krajih hrane, ki je ni navajen, čeprav so mnogi zadovoljni z domačo dalmatinsko kuhinjo. Tujec, ki je bil na francoski ali

Italijanski rivieri, kjer se je morda prenasitil modernih umetnih zabav in svetkega življenja, išče ob našem Jadranu poleg naravne lepote in slikovitosti tudi primerne udobnosti, saj mora plačati vsek dan svojega bivanja z denarjem, ki si ga je bil za to določil. V tem pogledu sta storili obe imenovani parobrodni družbi svojo dolžnost, saj nudi ta že potniku drugega razreda maksimum za naše razmere. Na ta način pospešujejo izletniške proge razvoj turizma v pravi smeri, ker ima tujec, ki se iz kateregakoli razloga ne ustavlja v po-

jih, je jasno. Zato ni popolnoma umestna velika reklama za našo najjužnejšo riviero, dokler ni dobrih prometnih zvez ne glede na primitivnost raznih hotelov, pensionov in restavrantov južno od Budve. Država in zasebni kapital bi morala poskrbeti tako za prvo kakor za drugo. Oboje bi bilo v interesu obeh. Bodoča jadranska železnica bo nedvomno rentabilna poleg blagovnega prometa tudi s potniki, ako bosta država in kapital skrbela istočasno za hotelsko industrijo v teh krajih po vzgledu bivše južne železnice v Avstriji, ki je ustva-

PETROVAC

sameznih krajih, dovolj udobnosti na parniku. Obalna plovdba preprečuje tudi eventualne slabe vtise, ki bi ji mogel dobiti razvajen potnik zaradi pomanjkljivosti hotelske industrije v mnogih krajih Dalmacije, ki so sicer na glasu po svoji prirodni lepoti.

Vsega tega na našem južnem morju ni. Longitudinalne proge Dubrovniške plovdbne se začenjajo v Trstu ali Benetkah ter se končajo v Kotoru. Obalna plovdba te družbe vzdržuje promet skoraj izključno v zapadnem dubrovniškem okrožju. Prav tako ne ustrezajo proge sušaške Jadranske plovbe. Razen (že omenjene) linije Sušak — Ulcinj (šest dni vožnje z neprimerno ladjo za turistični promet) vozita še dva večja parnika tod mimo v grški Pirej, toda na črnogorski obali pristaja samo eden, in sicer v Baru. Edina možnost zasilno udobnega potovanja (samo v poletnih mesecih) je »Hercegovni« sedanje Zetske plovdbne. Da te zveze ne morejo povzdigniti tujkega prometa v teh kra-

riha svetovno znana kopališča v Opatiji in Lovrani. Prav tako pa je potrebna izgraditev pristanišč za pomorski promet, saj razen barske luke (in še to so zgradili Italijani) ni nobenega pristanišča za večje ladje. Manjši parniki se v Budvi še nekako zasidrajo, drugod se pa še ti ne morejo. Navzlic jadranski železnici (in spe) pa je toliko kolikor gotovo, da bo samo obalna plovdba povzdignila črnogorsko riviero na višino, ki ji pripada po naravi in zemljepisnem položaju.

Potnik ali turist, ki hoče iz Budve še dalje na jug, se lahko posluži razmeroma cenene avtobusne vožnje, ali pa se vkrca dopoldne ob enajstih na »Hercegovni«, ki vozi do Ulcinja, najjužnejšega pristanišča ob našem Jadranu — ob albanski meji. Priporočljivo je (seveda subjektivno in individualno) potovanje po morju, če nimaš namena (ali celo denarja!) ustavljati se v poedinih krajih. Če pa imaš dovolj časa, je bolje in lepše, da se pelješ doli s parnikom, nazaj pa s kolikor toliko udobnim av-

tobusom vsaj do Bara (vozil se boš skozi Dobro vodo, po dobri cesti in z dobrim želodcem, če ga boš v Ulcinju okrepčal z dobro domačo črnino, obenem pa boš užival v hitrem tempu krasoto kršnega sveta z južno floro in lep pogled na odprto morje ter ne boš imel

Dvorec TOPOLICA pri BARU

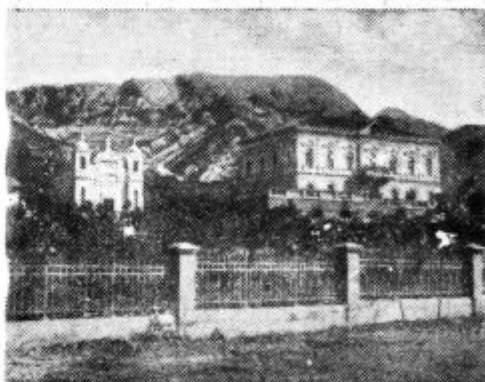
časa »vztrepetati« na ostrih ovinkih visoko in tik nad globokim morjem, čeprav se ti bo zdela šoferjeva spretnost prej lahkomišelnost nego samozaupanje!)

Kako prijazna in simpatična je Budva s svojo okolico, začutiš skoraj melanholično ob slovesu, ko zavije »Hercegnovi« ob otoku Sv. Nikolaja, ki v živem zelenju svojih cipres in goste vinske trte čuva budvanski zaliv, kjer je po Ljubiši »primorje krivo kao luk, tetivo pesak, strijela rt Zavale, a kundak otok Svetog Nikole«.

Vzdolž obale se vleče — s kratkimi izjemami, kjer segajo strmi gorski obronki v temne morske globine — čarobna cona subtropskega rastlinstva. Ciprese, palme in pinijske, oranže in citrone, agave in aloje, raznobarvne glicinije, rožmarin in oljke, ki se strnejo pri Baru in doli pri Ulcinju v prave oljčne gaje. Čez dobre pol ure se ustavi parnik pred Petrovcem, ki se je nekdanj pod Avstrijo navzlic svojemu čistemu srbskemu prebivalstvu uradno imenoval Castellastua! Petrovac leži v ljubkem zalivu, obdanem z zelenjem, ki tako prijetno vpliva na potnika, da sem vselej, ko sem se vozil tod, slišal tujce, ki so se zanimali za letoviške možnosti v tem mirnem kotičku. Žal, so te minimalne, vendar kraj ni nikoli brez redkih gostov. Potniki se morajo tu vkrcati in izkrcati na »odprtem morju«. Romantičen je na drugi strani skalnat otoček z miniaturno cerkvico. Nekoliko »dolgočasna« je vožnja nadaljnje pol ure, dokler se parnik ne ustavi pred S u t o m o r e m, ki se skriva zadaj v zalivu, da »kliče in vabi srce«. (Tam še nisem bil,

če bo pa kdo tam prej od mene, naj opiše kraj in ljudi po njih zaslugi!)

Samo še dobrih deset ali petnajst minut in parnik zavije v barski zaliv, nekoliko otožen in skoraj tuj, toda samo na prvi pogled. Kmalu te očara svojevrstna pokrajina, posebno pozornost pa vzbujajo dolge peščine, ki samevajo v vročem južnem soncu. Tam na levi prav ob morju, kjer se spušča črnogorsko gorovje v zaliv, stoji ličen dvorec bivšega črnogorskega prestolonaslednika Danila, ki napravlja vtis intimnosti in »družabne distance« obenem. Tik ob dvorcu »Topolica« je tekla nekdanja avstrijska meja. Občutek otožnosti in tujine imaš tudi, ko pristane parnik v barski luči. Tujci tega občutka nimajo, ker ne vedo, da je skoraj vse, kar je predvojnega datuma v Novem Baru, še danes v rokah naših prekojadranskih sosedov, ki so zgradili pristanišče in čijih uradniške hiše nad njim se sončijo nekako izzivalno na naših tleh. Prav tako je njihovega še marsikaj in tudi ozkotirna železnica, ki obratuje enkrat na dan med Barom in Virpazarom. Razen pristanških in železniških naprav ni v Novem Baru prav za prav ničesar. Kdor pride sem prvič, se mu zdi morda celo živahno, namreč ob prihodu parnika, ko je na pomolu dovolj avtotaksijev in nosačev, ki napravlajo vtis večjega prometa. Kraj navzlic svojim naravnim pogojem še dolgo ne bo primeren za daljše letoviško bivanje, saj nima skoraj poštenega javnega prenočišča, kaj šele

Sedež barske katoliške nadškofije

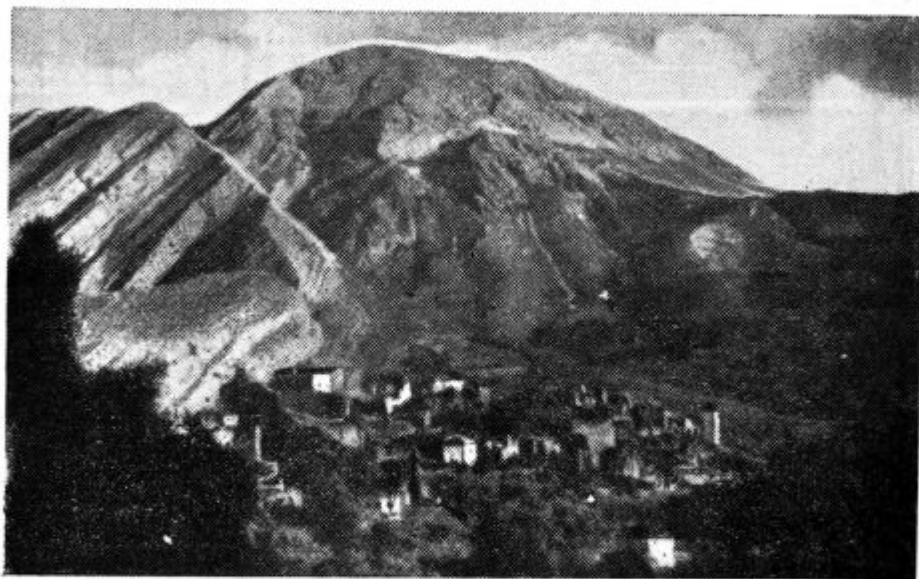
drugih za udobno življenje potrebnih stvari. Obala bivše črnogorske kraljevine je v tem oziru naravnost bedna. Življenje tu sicer ni drago, če se zadovoljiš z domačo hrano, toda evropskih jedi ne dobiš za noben denar. Primitivnost, ki ni samo posledica »umazane

turške uprave« in katere ne najdeš v nobenem »gnezdecu« vzdolž južne obale, kjer je še pred šestnajstimi leti gospodovala Avstrija! Gospod Nikita, ki je vedno znal skrbeti zase iz ruskih, avstrijskih in italijanskih virov, je suvereno prepuščal svoje ljudstvo njegovi usodi. Toda to ljudstvo je zdravo in umno ter se bo v veliki jugoslovanski državi kmalu povzdignilo na evropsko stopnjo.

Značilni za Bar in njegovo okolico so obsežni »maslinjaci«, ki pa mnogo trpe zaradi oljčne mušice, ki je pravi bič za oljčne nasade. Pred dvema letoma so imeli v Baru po desetih letih drugo

davni postanek gorskega zaledja najjužnejšega dela našega primorja. V izredno razvito jadransko obrežje strmo vpadajo ogromni gorski skladi k morju, kjer imajo z zelo ozko preseko ob obali prav v južnem delu Jadranskega morja strm podaljšek v tamkaj prav globokem morju.

Govoril sem v Baru s staro gospo, tipično črnogorsko žensko. Menda je vdova po nekem trgovcu. Pogovor se je obrnil tudi na vojni čas, ko so avstrijske čete zasedle Črno goro. Po njeni izjavi Avstrijci niso napravili preveč gorja, toda rekvirirali so pošteno v »zemlji krša i jauka«. Takrat so govorili črnogor-

BAR — STARO MESTO

kmetijsko razstavo, ki naj bi naučila kmečko ljudstvo realnosti z dobrimi vzgledi. Črnogorski kmet, ki se mora boriti s surovimi silami prirode, je dober delavec in ni nedostopen novotarijam, toda do zadnjih let ni imel stvarnega pouka za izboljšanje svojega dela.

Iz pristanišča vodi lepa cesta med oljčnimi nasadi mimo katoliške cerkve in sedeža katoliške škofije v Staro Bar, še skoraj pristno orientalsko »mestec«, ki je slikovito poseljeno v kotlini pod vzhodjem strme Vršute (1183 m). Na naši sliki je divje romantična lega mesteca z visokim ozadjem lepo vidna. Na desni oričjenja prvi nastavek znanega prelaza preko Sutormanske planine, kjer pelje železnica k Skadrskemu jezeru. Na levi na se tudi v geološkem pogledu nepoučenemu potnišku odkriva

ski veljaki, da si bo Avstrija po vojni obdržala oni del črnogorskega primorja, ki so ga velesile po vojni 1876. prisodile Črnogorcem. Torej od Bara do Ulcinja! Pa se ni zgodilo tako, je pogledala proti nebu in pristavila: Zdaj smo velika država, večja nego je bila prej Črna gora z Rusijo! Moral sem se nasmejniti, čeprav je gospa dobro izrekla svojo misel. Od kod si ti? je vprašala. Ko sem ji povedal, je rekla: Pa da! To znam. Tam je bil ta in ta (imenovala je neka imena) pri vojakih. Lepa dežela je tam in bogata. Imate dosti kruha in mnogo polja. Tri dni so se vozili od tam, da so prišli spet domov. Da, velika je zdaj naša država!

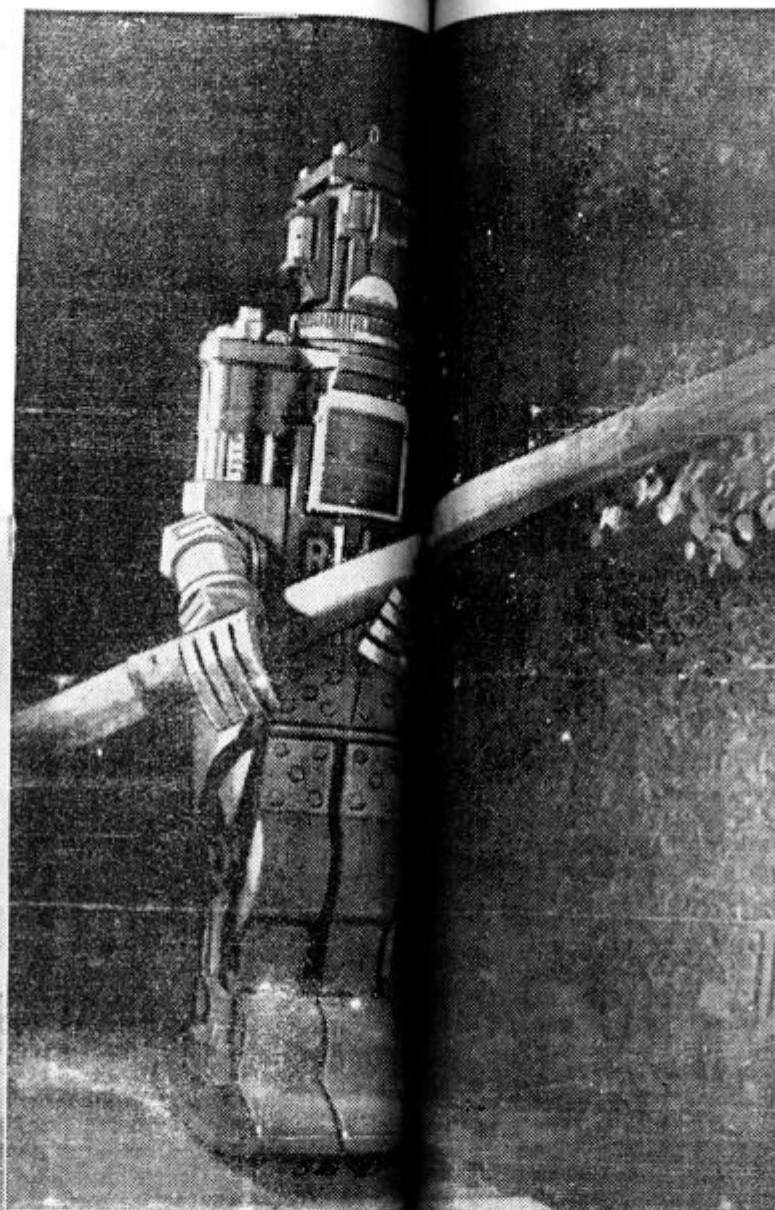
Ta pogovor mi je ostal kot eden najlepših spominov na črnogorsko riviero.

D A L J E

Levo zgoraj: Filmska igralka Lilian Harvey — Levo: spodaj: Velikanski jez ob reki Cauvery v južni britski Indiji. Slika kaže hidroelektrično zatvornico jeza, ki so ga gradili devet let — Spodaj v sredi: Angležinja Pat Peterson, mlada filmska zvezdnica (levo) in Veree Teasdale v filmu »Madame Dubarry« (desno)

Zgoraj v sredi: V nekem novem ruskem filmu, ki ga je režiral Andrijevič, se prikazuje zadušitev delavskega upora z roboti, kakršnega kaže slika — Desno zgoraj: Znamenita predvojnja plesalka Cleo de Merode, prijateljica starega belgijskega kralja Leopolda II., je po dolgem odmoru nastopila v Parizu — V zalivu pri San Francisku love Kitajci rake brez klešč, ki so baje imenitna jed

IZ KRANJA V CHICAGO

DR. FRED CROBATH

Priprave za potovanje in vkrcanje v Genovi

Amerika je že od nekdaj za marsikoga posebno v gospodarskem in tehničnem oziru privlačna točka. Ker se je lani nudila zelo ugodna prilika, da Evropec za mal denar pod spretnim vodstvom spozna splošne ameriške razmere, sem se odločil za potovanje, ki me je že več let zanimalo. Informiral sem se pri raznih parobrodskih družbah, slednjič pa sem se priključil potovanju, ki ga je po »N. Wiener Tagblattu« organizirala družba »Italia« iz Genove od 11. julija do 14. avgusta.

Dobiti potno dovoljenje za Ameriko kljub chicaški svetovni razstavi ni bilo lahko, ker so predpisi še vedno zelo strogi. Moral sem se osebno zglasiti pri ameriškem konzulatu v Zagrebu, predložiti potrdilo trgovske zbornice o premoženjskih razmerah in stalnem zaposlenju v Jugoslaviji. Nato je konzulat napravil zapisnik, ki sem ga moral podpisati in priseči, da so vsi podatki resnični. Šele na tej podlagi sem dobil vizum za Ameriko. Parobrodna družba prav tako odgovarja za vse potnike ter napravi različne protokole, ki jih je treba s podpisom potrditi in notarsko overiti. Priprave so bile torej razmeroma zelo neugodne ter bi se že tu marsikdo premislil.

Po vseh teh in raznih drugih pripravah sem odpotoval iz Ljubljane proti Genovi, kjer se je vsa družba sešla. Na kolodvoru nas je sprejel zastopnik parobrodne družbe, ki je od tega časa pa do povratka prevzela popolno oskrbo udeležencev. Stanovali smo v najlepšem hotelu Genove »Miramaru«. Bili smo iz raznih evropskih držav, večinoma gospodje, nad polovico Dunajčanov, več Madžarov, nekaj Čehov, Svicarjev, Jugoslavijo pa sem zastopal sam. Po poklicih je bila družba različna: industrijci, trgovci, obrtniki, zdravniki, juristi, profesorji, učitelji, umetniki itd. Torej tudi mnogo uradnikov, ki so za to poučno potovanje radi žrtvovali svoje prihranke.

Ta dan je moral vsak potnik urediti pri parobrodni družbi še razne zadeve ter se preiskati po ladiškem zdravniku. Marsikateremu so cepili koze in je moral zdravnik napraviti zadevno potrdilo v

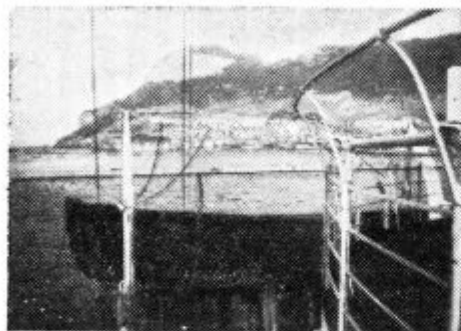

DR. FRED CROBATH

smislu ameriških predpisov. Nato smo šele dobili prave ladijske vozovnice z vsemi prilogi in informacijami. Ker je bil ta dan prost, smo si ogledali Genovo, posebno pokopališče, ki velja za eno izmed najlepših v Italiji, nadalje galerije, pristanišče ter dozdevno rojstno hišo Krištofa Kolumba. Naša ladja »Rex« je bila zasidrana pred novim velikim poslopjem, zgrajenim samo za oba velikana »Rex« in »Conte di Savoia«. Poslopje ima velikanske prostore, ločene za I., II., turistiški in III. razred: za potnike, prtljago, carino in drugo. Najlepši pogled se je nudil zvečer iz parka hotela »Miramar« na vse mesto in ladjo »Rex«, ki je bila bajno razsvetljena. Ta dan se je zaključil v čarobno razsvetljenem parku hotela, kjer se je družba ob zvokih glasbe zabavala in plesala ter se nato v pričakovanju nadaljnjih zanimivih dni razšla.

Že rano v jutru naslednjega dne 12. julija je bilo v hotelu zelo živahno, ker smo se ob pol devetih odpeljali z avtobusi v pristanišče, da se vkrcamo. Že prav je ladja odplula šele ob enajstih, je bilo tu že veliko vrvenje, nešteto avtomobilov nosači razni uradniki sloščen vrišč. Potniki so se razdelili po razredih in po reviziji raznih notarih kakor je bilo

treba skrbeti za prtljago, nakar je na ladji vsak poiskal svojo kabino, ki mu je bila že določena, katero pa je po možnosti lahko menjal takoj ali kasneje z dovoljenjem ravnateljstva. Uvideli smo, da vkrcanje ni bilo prezgodaj. Že ob desetih so morali vsi spremljevalci potnikov na signale ladje in na zvoke gonga

GIBRALTAR

v posameznih razredih zapustiti ladjo, ob pol enajstih so bili odstranjeni vsi mostovi, ki so vodili v posamezne razrede in vse se je pripravljalo za odhod. Točno ob enajstih je signal naznanil odhod, začeli smo se pomikati. Na stotine ljudi v pristanišču se je poslavljaljo. Več mladih skavtskih čet je prisostvovalo odhodu. Ob zvokih ladijske godbe smo zelo počasi pluli skozi luko in prišli na prosto morje, kjer je ladja takoj prešla v svojo ca 50-kilometrsko hitrost.

Po Sredozemskem morju do Gibraltarja

Ob krasnem vremenu smo pluli ob laški in francoski rivieri in pristali ob pol štirih pred pristaniščem Ville-Franche za Nico. Mali parnik je pripeljal razne potnike za Ameriko, ki so se po spuščnem ladijskem mostu vkrcali. Nekateri, ki so napravili samo kratko potovanje do Nice, pa so se izkrcali. Izmenjali so pošto in drugo. Sredi morja so tudi prevzeli avto nekega Američana, ki se je vračal iz Evrope. Procedura je bila razmeroma zelo kratka. Po eni uri smo odpluli v neskončno morje in ta dan nismo več videli zemlje.

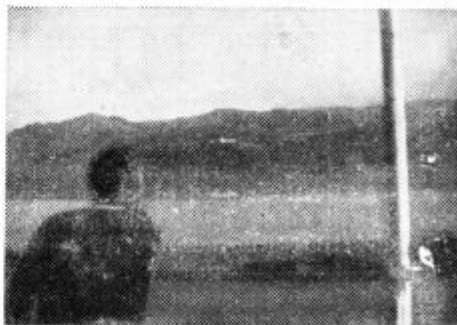
Proti jutru naslednjega dne 13. julija smo se vozili mimo Balearov in Pitiusov, in sicer ves dan na prostem morju. Še le pozno popoldne smo pripluli v bližino španske in pripeljali ob pol sedmih zvečer v Gibraltar. Zanimivi prizori so se nam nudili sredi morja zlasti v bližini Gibraltarja, ko smo srečavali cele skupine delfinov, po več sto, ki so se podili

v skokih proti ladji, ali leteče srebrno-bele ribe, ki so pol metra nad morjem letele 50 m od ladje. Pogled na Gibraltar je bil veličasten. Kljub temu, da je ta stara angleška postojanka močno utrjena, se to popolnoma nič ne opazi. Mesto leži na zapadni strani pristanišča, ki je dobro zavarovano. Tu nas je čakala sestra naše ladje »Conte di Savoia«, ki se je vračala iz Amerike.

Zelo zanimiva je bila tu trgovina s Španci. Do naše ladje so pripluli posamezni čolni s sadjem, zelenjavo, ribami, tobakom in različnimi sočnimi izdelki. Z velikim vriščem so Španci iz malih čolnov vrgli na koncu vrvi pritrjeno utež na krov posameznih razredov ladje s tako spretnostjo, da je takoj prvokrat potnik lahko to utež uzel in povlekel, dokler ni dosegel na vrvi pritrjene košare. Kupčija se je sklenila na ta način, da je potnik imenoval predmet, ki ga je nameraval kupiti, Španec mu je povedal ceno, in ko sta se sporazumela, je potnik položil denar v košaro, jo spustil v čoln, nato je še le Španec dal blago v košaro, ki so je povlekli na krov. To je trajalo eno uro in je vse potnike zelo zabavalo. V mraku smo odpluli med Španijo in Afriko dalje v južno-zahodni smeri proti Azorom. Ob enajstih ponoči smo izgubili z vidika zadnji svetilnik Evrope.

Na Atlantskem oceanu mimo Azorov

Do opoldne smo prevozili 369 milj (1 milja — 1852 m) ter premaknili uro za eno uro in deset minut nazaj. Tretji dan,

AZORI

14. julija, smo pluli po precej razburkanem oceanu pri spreminjajočem se vremenu. Gosta megla je trajala več ur. Signali so morali ves čas delovati. Čez dan je bilo morje še bolj razburkano, mnogi potniki so se odstranili v kabine, razpoloženje je bilo povsem slabo in pri večerji je manjkalo mnogo gostov. Ta

dan smo pomaknili uro za 55 minut nazaj in prevozili do opoldne 550 milj.

Naslednji dan, 15. julija, je bilo morje zopet mirno in lepo, vozili smo se več ur mimo Azorov. Azori so skupina otokov, ki so cca. 400 km dolgi in približno tako široki ter pripadajo Portugalski. Tja grede smo vozili južno od njih mimo največjega otoka St. Mihel. Čudili smo se lepo obdelani zemlji, kakor pri nas na Gorenjskem. Vse v polju in majhnih gozdih, po goratem otoku polno naselbin, ob morju pa večji kraji z glavnim mestom St. Mihel. Slog zidave je mavriški, vse hiše so bele in ves otok ima portugalski značaj. Tako se je našim pogledom odtegnil zadnji kos zemlje in odpluli smo po prostem oceanu do New Yorka. Ta dan smo prevozili 427 milj in dali uro za 50 minut nazaj.

16. julija je bilo morje še bolj razburkano, bile so kratke, a hude nevihte, posebno proti večeru, ko smo prišli ob enajstih v hud orkan, ki je trajal do druge ure ponoči. K sreči so bili vsi potniki po kabinah in najhujše prespali,

kajti po izpovedi veččakov je bil to pot orkan eden izmed najhujših. Valovi so bili 10 do 15 metrov visoki. Sprednji del ladje se je pogrezal več metrov ter se od velikih valov dvignil več metrov v zrak in zopet padal z vso silo v morje, kar je povzročalo velik ropot in močno tresenje ladje. Med potniki je nastala panika, po kabinah se je slišalo jokanje otrok in žensk, vendar pa je spanje zopet vse pomirilo. Ta dan smo prevozili 635 milj in pomaknili uro za 50 minut nazaj.

17. julija dopoldne je bilo morje pri lepem vremenu zopet mirno, na ladjo se je vrnilo veselo razpoloženje. Vendar pa smo še popoldne prišli v močan veter. Na ladji se je občutila neznozna vročina in sopara. Morje je bilo zelo razburkano k sreči v kratkih visokih valovih, kar pa ladja ni občutila in je ohranila ravnotežje. Pogled na razburkano morje je bil nepopisno lep. Uro smo ta dan pomaknili za 55 minut nazaj in prevozili 582 milj pri precej močnem vetru.

D A L J E

OTROCI V MIKADOVEM CARSTVU

Kitajski naraščaj živi v pokrajinah, koder razsajajo povodnji, vojna in kuga, zato je v njegovi usodi več ali manj bridkosti in gorja.

Niponski deci se godi mnogo bolje. Otročiču pravijo tam: musko-san (musko = dete; san = gospod) in ga pozdravljajo s pokloni. Njegova mama, Lotosov cvet, ga neguje, koplje, oblači v svilo ter nosi štiporamo ali »v cuco« na sprehod.

Na ulici nosi skoro vsaka druga žena svojega zadnjega potomčka na plečih, zavitega v kimono in čvrsto privezanega s širokimi pasovi. Frkolinček spotoma spi, obe ročice mu mahajo ven, glava pa se maje na desno in levo. Ko se zbudi, živo pogleda in rezko krikne, znamenje, da želi piti. Mati ga kratkomalo prevezne čez ramo in musko-san hlastno sreblje iz prirodnih steklenic kakor nekda mladi Til Eulenspiegel.

Deček hodi v šolo, urejeno po zapadnjaških načrtih. Za svoj zamotani jezik uporabi večino svojega časa. Junaška zgodovina njegovega naroda ga močno zanima, nič manj pa pesništvo, ki se s tako lahkoto razcvita v slednji iztočni duši. Nadalje prirodne vede. Celo po

osnovnih šolah imajo pogostoma znanstvene laboratorije, vzor reda in jasnoče. J. G. Martin, ki je obiskal dovolj učnih zavodov v Tokiu kakor tudi po kmetih, se je moral čuditi disciplini in organizaciji. Niponski šolarji, ki nosijo čepico nalik našim vojakom, in šolarice v svojih cvetnih kimonih imajo navihana usteca in hudomušen pogled. Tako so živahni kakor naša mladina. Igrajo se z zanosom in uganjajo burke, toda svoja naloge delajo z res izredno resnobo, z resnobo, s kakršno to pleme vrši svojo namembo.

★

Niponec jako ceni svojo veljavo, svojo omiko in svoje tradicije, precej starejše od naših, véruje v veličino svoje usode. Častihlepen je. Brez hlastanja gre proti slavni bodočnosti. Veliko pažnjo posveča naslednikom, ki bodo nesli plamenico prosvete v mlajše roke.

Zdaj pa zdaj prihajajo na dan poročila, ki oznanjajo na vse štiri strani sveta, da je Nipon preobljuden in si mora iskati novih torišč za preobilico svojega prebivalstva. To je l. 1932 naraslo za več ko milijon duš, isto leto je bilo rojstev 2.183.000. Poslednje izvestje nava-

ja nekaj primerjav: medtem ko ima Belgija, najbolj naseljena država v Evropi, 394 prebivalcev na km², jih danes Nipon šteje 959. Kalifornija, dvakrat tolikšna ko prava Niponska, hrani le 5 in pol milijona stanovnikov, ta pa jih redi nad 66 milijonov. Iz tega sklepa, da si bo prej ali slej mikado moral z vojno poiskati večjega prostora na soncu. S tem opravičuje seganje po Mandžuriji, dokler ne pride kaj boljšega.

Neki niponski profesor je nedavno menil in cenil, da bo število porodov po malem pojemale in l. 1952. doseglo število smrti. Prava Niponska bo štela 80 mil. duš. A kako naj opravi to, ko je že sedaj v škripcih? Voditelji seveda ne mislijo, da bi porodi nazadovali. Saj Niponec je iz žilavega in čilega plemena. Izdelki njegovega obrta poplavljaajo svet, izseljevanje raste čedalje bolj v kraje, koder so bivali nekdanj Kitajci: v Korejo in Mandžurijo.

Da se rod ojači in pripravi za bodoče težkoče, se na vse načine pospešuje telesni razvoj. V šoli se goji sabljanje in streljanje na lok, češ, tako bo malček najbolj zrasel (biti tolikšen ko belec, je želja slehernega Nipončka). Posebno jih veseli »judo«, narodna borba, in nauk

o ovladanju samega sebe. Iz šole gredoč se vsak učenec okrene proti vladarjevi palači v Tokiu, se vrže resno na tla, da se pokloni cesarju in mu zatrdi zvestobo, saj dobro ve, da mora sodelovati za povečanje sončnega carstva. J. M.

STARA TATARSKA LITERATURA

Tatarski učitelj Vahitov v Kazani je zbral dragoceno zbirko rokopisov tatarske literature in zgodovinskih dokumentov, ki se nanašajo na zgodovino, »Zlate horde«, tatarskega kazanskega kanata v 15. stol. in Povolžja. V zbirki so mnogi rokopisi, ki jih je odkril na Krimu in v Turčiji. Te najdbe so zelo važne, ker so raziskovalci menili, da je staro književno blago tatarskega naroda že davno izgubljeno. Vahitov je vso to zbirko poklonil sovjetski Akademiji znanosti.

PRVI UČENJAK NAJMANJŠEGA NARODA

V leningrajskem Zavodu za severne narode je promoviral za doktorja narodnega gospodarstva Jukagirce Spiridonov. Branil je svojo disertacijo o »življenju Jukagircev od 18. stol. do oktobrske revolucije«. Spiridonov je prvi jukagirski učenjak. Jukagirci pa živijo okrog Jakutska v Sibiriji. Nekoč je bil to velik narod, ki pa šteje danes komaj 450 duš.

Na levi: Majhna Niponka v cvetnem kimonu. Na desni: Šolar s torbico

DIVJI PARADIŽ

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

O če Kirschbaum nam je prišel nasproti na svoji veliki in z bujnim zelenjem okrašeni verandi. Misionarska hiša je podolgovato enonadstropno stisnjeno poslopje, ki ga sestavlja več manjših praznih prostorov z izhodom na verando. Pravo domovanje človeka, ki se je vsemu odrekel in njen gospodar najbrž ni niti opazil, da manjka v njem najobičajnejša udobnost.

Tudi ostali naši prijatelji so nas sprejeli z velikim veseljem. Misionar nam je ponudil običajno okrepičo mrzle vode, pomešane z limonovim sokom. Ko smo vsi posedli, je sedel tudi on in z vidnim zadovoljstvom pihal dim cigare, ki mu jo je ponudil naš kapitan.

Zelo redki so beli ljudje, ki jih je privedla pot do Marienberga. Nedavno so se podale v ozemlje reke Sepik dve ali tri odprave, ki pa niso skoraj ničesar dosegli. Sedaj, ko je veda obrnila svoje oči na ta del Nove Gvineje, je zelo verjetno, da oče Kirschbaum nastopi češče v vlogi gostitelja.

Ko smo poslušali našega gostitelja, je šil mimo vrat visok mož z zelo debelimi naočniki. Rame so mu bile ukrivlje-

Mlad divjak ob Sepiku

ne, mogoče je bila le njegova glava tako sklonjena naprej kakor pri močno kratkovidnih ljudeh. Vrgel je pogled na vse in prepričana sem da je prišel izrecno zato, da se nam pridruži, toda samo po enem pogledu se je umaknil. Bil je brat Joahim, pomočnik patra Kirschbauma.

Nekoč je bil v Nemčiji mesar, sedaj je misionar, pridobil si je pa tudi velike antropološke izkušnje.

Kasneje sem spoznala tudi njega. Nalletela sva z Jimom nanj v kotu verande, kjer je zelo pazljivo preiskoval mrtvega molja. Zdelo se mi je, da me noče po-

Glave žrtev, preden so prirejene za izložbo

gledati, mogoče se pa tudi ni zavedel moje prisotnosti.

Opazila sem, da je imel pater Kirschbaum velik vpliv v divji pokrajini ob Sepiku. Prvi beli človek, ki prodre v zaledje, lahko napravi svojim naslednikom pot lažjo ali težjo. Prevečkrat niso beli ljudje, ki so zašli v vasi in naselja tega divjega zaledja, pokazali nobenega spoštovanja za tradicije, običaje in način življenja domačina. Pokradli so neizmerne zaklade iz njihovih čarovniških hiš, izropali ali se na kak drug način okoristili, ali kar je še hušje, spuščali so se v intimnosti z njihovimi ženskami, nato pa pobegnili. Seveda je moral drug belec plačati za to kazen.

Vprašala sem očeta Kirschbauma, dali so po njegovem mnenju dolga leta truda in dela med temi zaostalimi ljudmi prinesla za nje kak duhoven uspeh. Skomignil je z rameni in odvrnil, da se to ne da govoriti niti o uspehu niti o neuspehu. Včasih se mu zdi, da je napravil na nje kak vtis, toda vedno pride razočaranje, ko se pojavijo odrezani lasje

pred misionsko hišo kot samozavesten okrask in simboli zmagovalca.

Ob reki Sepik žive domačini prav posebno življenje. Vsaka vas ima svojo čarovniško hišo, hišo bobnov, običajno ogromno poslopje, visoko 50 do 60 čevljev in neredko 200 čevljev dolgo, prepleteno s palmovim listjem. Visoki, izrezljani drogi podpirajo streho, ki sega daleč preko vhoda in napravi s tem mrk temen vtis v notranjosti. Človek ima neprijeten vtis, kakor bi stopil v široko odprto krokodilovo žrelo. Na obeh straneh vhoda v čarovniški tempelj leži ve-

lezujejo se z zastrupljenimi puščicami, katerih učinek je smrten, brz in siguren. Zmagovito krdelo napadalcev poreže glave svojim žrtvam in jih z lasmi vred osmudi. Očesne dupline napolnijo z malimi školjkami ali biserno matico, glave pobarvajo s strahotnimi in odvrtnimi potezami, nato popravijo še pričesko, in sicer tako, da zvijejo lase v kite z blatom, oljem in mastjo.

Hiša duhov, okrašena s stotinami takih malih, svojevrstnih trofej, mora biti torej prav prijeten prostor za poset in razmišljanje. Edina prednost, ki jo uži-

Divjakova žena je tovarna žival

lik kamen, običajno lep moder bazalt. To so tako zvani žrtveniki. Po vpadu v tuje ozemlje se postavi kos mesa nesrečnega ujetnika pod ta kamen, da pomiri duha ali tambarana, ki v njem živi.

V hišo duhov imajo vstop samo moški in gorje ženski, ki bi se upala zaiti v to sveto poslopje. Na strehi so postavljene v vrstah za okrasek človeške lobanje. Na stotine lobanj krasi tudi notranjost poslopja obenem z orožjem mrtvih vojakov, mask, sulic, mečev in pa bojnih pip, ki se uporabljajo v pogostih pojedinah, plesih in petju.

Zaradi tega je najznamenitejši predmet ob Sepiku človeška črepinja. Prej je bilo razmeroma lahko kupiti kako lobanjo, toda uprava je kasneje prepovedala izvoz človeških črepinj pod denarno kaznijo in celo z zaporem.

Vojskovanje in boji med posameznimi plemeni se danes vrše še vedno tako, kot so se vršili pred tisoč in še več leti. Za-

va ženska na Novi Gvineji, je ta, da ji ni dovoljeno udeleževanje zabav v hiši duhov.

Pater Kirschbaum nam je pokazal »samo eno« sliko, ki si jo je napravil ob prizoru, kakršnega menda doslej še ni videl noben drug beli človek. Posnetek je napravljen v domačinskem naselju Tofer gori ob reki Ramu in kaže notranjost hiše duhov. Slika kaže lepe barvne preproge in sijajno pobarvana peresa, razobešena preko vse zadnje stene v templju. V sredi stojita dva malika, ki očitno predstavljata moško in žensko božanstvo, okrog njiju pa so razstavljeni raznovrstni simboli in manjše slike. Celo iz tega fotografskega odtiska sem lahko spoznala lepoto in sijaj teh velikih preprog. Tambaran daje izreden primer umetnosti in ustvarjajoče domišljije tega neznanega ljudstva.

POSTANEK BESEDE „SREČA“

M. S. Moskovljevič je napisal o tem nekaj vrstic v Naš Jezik 1934 (271/2). Naj dodam nekoliko pripomb iz slovenske govornice. »Srečac« pomeni danes: stanje popolnega zadovoljstva. Nastala je od korena sret, ki je pri nas v I. glagolski vrsti zastarel. Krelj je še pisal: Tukaj jih je Jezus sretel; v rezijanščini: grem ga srest - grem mu naproti; v narodni pesmi: njega pa sreje potnik mlad itd. Sedaj se govori: srečati. Podobno se je opustil glagol platiiti, znan protestantskim pisateljem, in se nadomestil s plačati. Koliko nas še govori: to mi godi, namesto daljšega: uga-ja? ali pa gine nam, izginja? Pri tem nas je zadelo še ta nesreča, da je tvorba izginjati (nam, izgibati) nepravilna, kakor je to pribil Košičal v razpravi Engleiste Itvativbildungen, Zeitsch. f. slav. Phil. 1927.

Za ruščino navaja člankar zgled: sčestje, dolja. Drugi izraz pomeni zlasti: usoda, delež, (erb. udeo), toda pridevnik bezdoljnij - nesrečen. Kakor učastj (usoda) tako tudi sčestje izvira iz nosnega korena čestj, ki znači »delež« pri posvetnih dobrinah. Iz istega vira je poljsko szczęście, češko štěstí. Srbohrvaščina je ohranila isti pomen v pridevniku čestit - srečen. Gotovo ste že slišali pravoslavne, ki so si voščili: Čestit bežič! Odhod smo dobili na zapad glagol čestitati. Breznikov »Pravopis« opozarja, da ne smemo pisati čestitati, ker to je koren čast (s polglasnikom: čest) ki je v nepoudarjenem zlogu dovo hranil polglasnik: (pre)čestljiv, tako piše »Osnanilo liir-škega gubernijac« 1827.

Govoreč o francoskih izrazih za srečo, trdi g. M. krivo, da bonheur pomeni: dober čas. Na tihem si pač misli latinsko podstavo: bona hora, kar je dalo bonne heure na gal-kih tleh. V vsakem večjem slovarju bi lahko našel, da imamo tukaj podstavo augurium, pozneje eur, heur z napačnim b kakor haut iz altis Heur (napoved), fortune, chance (lat. cadentia, »kakor kanec«) kažejo na prvotni neutralni pomen: naključje, nagoda, naklomba, božja volja, slušni. Tak pojem so Latinci imenovali vox media. Prešeren je še pel: Ne meč, pregnala nas bo sreča kriva. Drugje: sovražna sreča; sreče dar - klofuta, in podobno.

Na kmetih se pogosto rozdravljajo pri delu: dobro srečo! Pri ničaji pa si ponekod nazdravljajo: dober čas!

Sreča je torej vse, kar te sreča, dobro ali slabo. Sčasoma pa se je pojem nagnil na boljšo stran, kakor pogosto pravimo vreme za lepó vreme. Ta pa tam pridevnik stalno spremlja nevtralnó besedo, n. pr. bonheur, lucky chance, drugič pa neobve-

zno, n. pr. (good) fortune, (good) luck, (bonne) chance.

Ti primeri, nanizani kar na slepo srečo, bi se dali pomnožiti iz mnogih jezikov. D.

O SODOBNI ARHITEKTURI BOZO GVARDJANČIČ

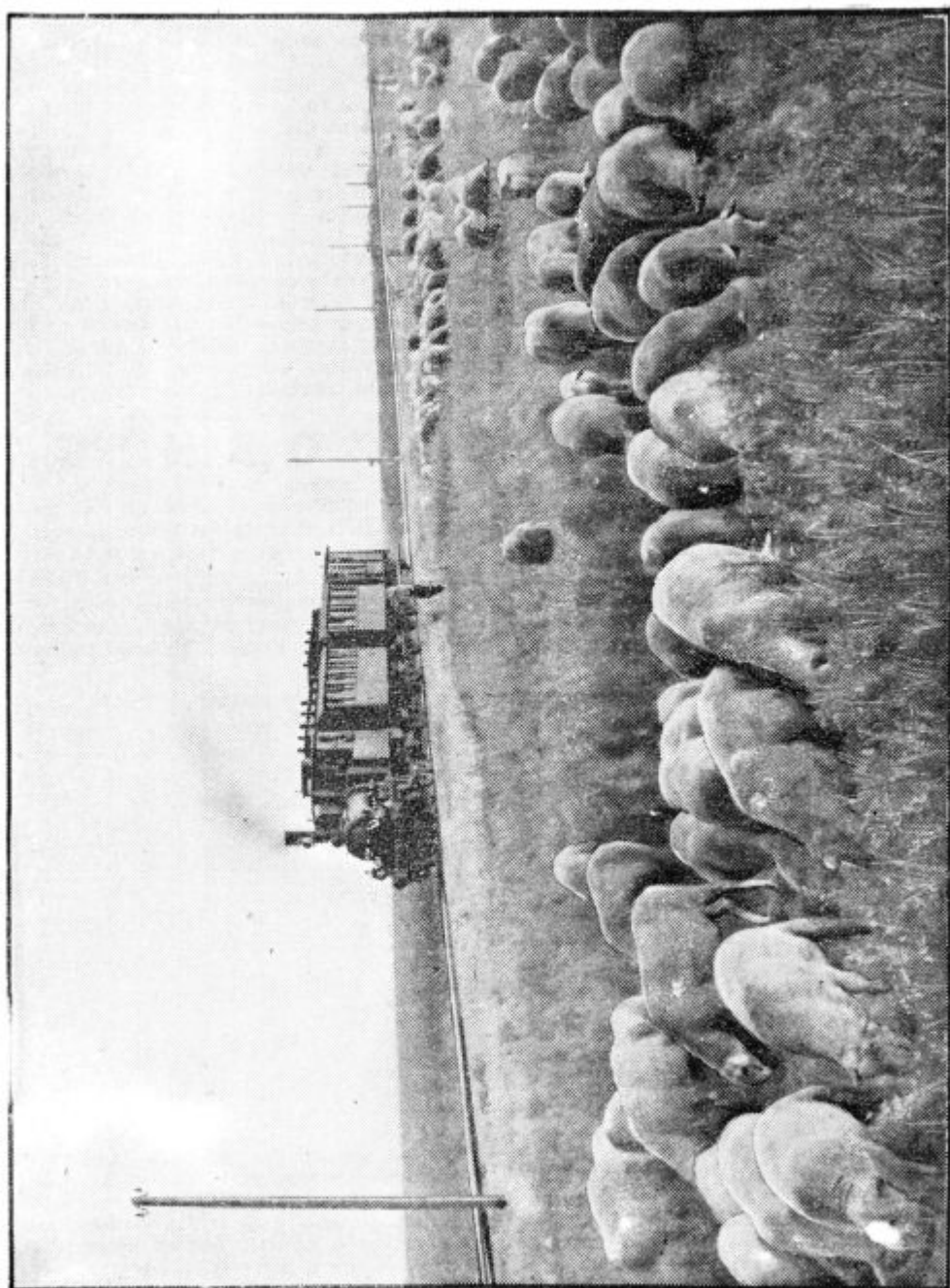
Se nikoli se ni ločil človek tako naglo in temeljito stare smeri v umetnosti, kakor se je ločila moderna, sodobna arhitektura, secesijskega sloga.

Trgovske hiše z ogromnimi dvoranami so bile razkošne po vnanji in notranji opremljeni, kakor do takrat le cerkve in pomembnejše palače. Okna, ki so bila čisto velika (uporabljali so železo za okvir), dekorativno razdeljena in izpolnjena z barvastimi šipami. Gladke stene na fasadah so oblagali z barvanimi ploščicami ali pa so jih dekorirali z vijugastimi, nepravilnimi tankimi črtami in slikali z njimi fantastične figure. Na marsikateri fasadi vidimo alegorične slike, rože ali pa vso fasado prepleteno med okni (razmerje višine in širine stanovanjskega okna je bilo po večini ena proti dve) z nežnimi, kakor valovi zavitimimi linijami. Nad portalom je bila navadno razkošna krona, nekaj baldahin iz kovine in stekla. Preklade in loki so imeli obliko stisnjenega loka. Statičen čut so popolnoma prezrli.

Vseh teh pojavov se je arhitektura naglo rešila. Napredek tehnike je pripomogel do novih statičnih možnosti, beton in železo sta postala glavna gradbena materiala. Pričeli so z gradnjo skeletnih zgradb, kjer stene niso več nosilen element, nego so le zaključek prostora. Moderna se je odpovedala reprezentančnim fasadam, vsem mogočim stolpičem, izrastkom in nastavkom, visokim streham, simetriji. Stavbe so postale skupen pravokotnik teles, ki so sestavljeni v raznih velikostih umaknjenih ali stoječih v isti črti. Okna so pogosto v neprekinjenem pasu vzdolž fasade in med okni dveh nadstropij so prav tako gladki pasovi sten, ki napravljajo vtis lahkote. Razsvetljava prostorov je možna s poljubno velikimi okni, kakor pač zahteva namen stavbe. Pri takih stavbah ne najdemo več reprezentančnih vhodov, razkošnih, dekorativnih fasad, ki bi predstavljale svetu veličino, temveč so to le smotrni, racionalni zaključki nanizanih prostorov. Tako imamo tovarne s skoraj steklenimi stenami, trgovske hiše s prostimi izložbenimi okni, upravna poslopja s pisarnami v nadstropja ob prometnih ulicah in trgih. Pojavile so se nove rešitve vogalov, pasaže, arkade, kjer hodijo pešci pod prvim nadstropjem stavbe. Trgovske hiše imajo svoje razstavne lokale grajene v nadstropja, povezane z lifti ali pa z vozečimi stopnicami; sedaj so to geometrično pravilni prostori, brez umetno-obrtnega razkošja, le udobni in praktični. Ogromne svetlobne reklame vabijo kupce.

Ti principi ne veljajo le za trgovske in industrijske zgradbe, nego v isti meri za stanovanjska poslopja. Dosedanja stanova-

gala malokdaj ali nikoli tolika važnost na stanovanja, kakor dandanes) nalogo, graditi domove, kjer si človek odpočije od

IDILA

nja so bila mračna, nepraktično urejena, med tem ko si je nadela sodobna arhitektura (v zgodovini arhitekture se je pola-

dnevnega dela, kjer najde zavetje in si ustvari prikupno bivališče. Nepotrebni saloni in sprejemnice so izginili, središče

stanovanja je danes dnevna soba. Vsa šara prejšnjih domov je odpadla, sobe so opremljene le z najnujnejšim pohištvo. Močno se danes pazi na higieno, zrak in svetlobo. Sodobnega stanovanja si danes skoraj ni moči misliti brez kopalnice ali z umivalnikom v spalnici. Grade se velika okna, po večini ravne, dostopne strehe, po skrbno in premišljeno urejenih tlorisih. Da dosežemo velik dnevni prostor za bivanje preko dneva kljub mali površini tlorisa, gradimo dnevno sobo in obednico tako, da moremo odstraniti, to se pravi odmakniti za nekaj časa vmesno steno brez truda. Vile gradimo tako, da so skoraj neposredno zvezane z vrtom. Dnevna soba preide, ko ji odpremo steno na vrt, tako rekoč v naravo. Ti vrtovi so urejeni svobodno in neprisiljeno.

A vendar nastane vprašanje, kako se počuti človek v sodobno grajenem in urejenem prostoru. Intimnosti v stanovanjih ni več. Sanjav samotar se bo težko znašel.

TEHNIČNI OBZORNİK

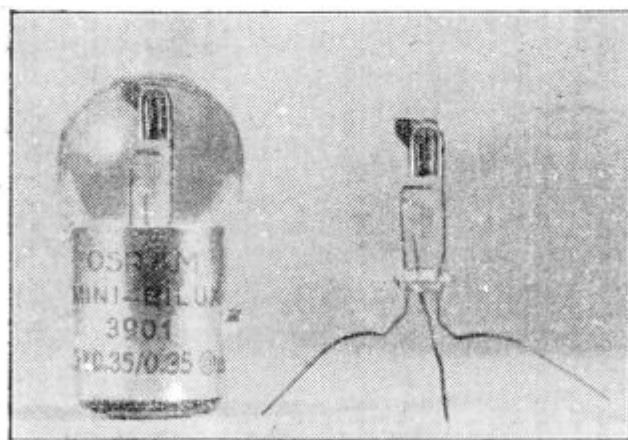
KOLESARJENJE Z AVTOMOBILSKIM OBSEVALOM

Varnostna oblast predpisuje kolesarju luč, kar je povzročilo že marsikak konflikt z njo. Toda policijski predpis zahteva od kolesarja le, da ima ponoči naprej usmerjeno luč. Če se pa zadovolji kolesar z raz-

Oblika in način opreme je skrajno racionalna, mnogokrat napravi vtis dolgočasja. Mnogi arhitekti funkcionalisti trde, da je pri vsaki zgradbi važna le funkcija, namea, ki se mora doseči pri kar moč: nizkih stroških in pri kar moji največji možnosti uporabe. Estetika zanje ni važna, grade stvarno ne glede, bo li lepo ali ne.

Jasno pa je, da mora vsako stanovanje, vsaka arhitektura ustreči duhu, kakor telesu. Nesporno je, da je napredek v arhitekturi ogromen, a prav tako je gotovo, da stopa sodobna arhitektura v novo harmonijo. Vsa življenjska vprašanja, ki so lastna današnjemu človeku, morajo najti v njej izraza. Dandanes arhitekt ni le graditelj reprezentančnih stavb, javnih zgradb in cerkva, enako važna so zanj stanovanja, ne samo bogatinov, temveč tudi socialno nizko stoječih slojev. Delavec zasluži prav tako kakor bogataš oddiha, udobno in zdravo ognjišče. Vsi ti problemi ustvarjajo arhitekta umetnika in organizatorja.

Opisati hočemo novo svetilko, ki pomenja za razsvetljavo koles velik napredek in ki jo bodo sprejeli z veseljem vsi kolesarji. To obsevalo je namreč sestavljeno po principu avtomobilskih reflektorjev ter ima dve žarnici, izmed katerih je ena z zaslonko usmerjena navzdol. Princip, po ka-

svetljava, ki je predpisana, ne more imeti od nje bistvene koristi. Zato prevladuje pri kolesarjih nazor: luč imam le zavoljo tega, da me vidijo vozniki in pešci, ne pa morebiti zato, da vidim sam zase; saj mi končno tudi nobena priprava ne nudi zadostne razsvetljave vozne poti! To napačno mnenje sloni v glavnem na dejstvu, da je velika redkost luč, ki bi pri nagli vožnji na večjo, ter pri počasni, »nepregledni« vožnji na krajšo razdaljo zadostno razsvetlila pot.

terem so napravljena obsevala motornih vozil, obstoji v tem, da je žarnica, ki omogočava dalekosežno osvetlitev, nameščena v gorišču paraboličnega zrcala, medtem, ko je z zaslonko obdana žarnica nameščena pred goriščem, s čimer daje, ko osvetljuje predmete blizu vozila, dobro razdeljeno luč. Pri bližnji osvetlitvi zapušča svetilko le navzdol usmerjena svetloba in je z njo onemogočena slepitev nasproti prihajajočega voznika. Ker pa je dobra usmerjenost svetlobnih stožcev odvisna pred vsem od

pravilne lege žarnice v zrcalu morajo biti obsevala v tem oziru zdejana z največjo pažnjo. Zato so pri nov svetilk izdelane žarnice z zaslonko vred v 15 mm širokem valju tako natančno, da pravilno delovanje ne more izostati.

Če hočemo z novim obsevalom doseči dobro osvetlitev pot, moramo nameriti središče glavnega svetlobnega stožca v razdaljo 20 metrov od kolesa. Če sedaj s pomočjo stikala zamenjamo svetilbo središčne žarnice z zaslonko nam ta svetilka najbližjo okolico pred kolesom. V tem primeru moremo opaziti na cest vsako podrobnost in to celo v megli v kateri navadna svetilke popolnoma odpove.

Menda ni treba še posebej omenjati, da so novemu svetilu napravili smotreno držalo in obstojno dovodno žico s tremi vodi (za iztiskavanje ene smeri žarnice) in da so uporabljivi zanj vsi dozdajšnji dinamo strojčki ter žepne baterije, ker je zadošča tok napetosti 4,5 volta in jakosti 0,35 amperja.

Da so kakovosti in uporabnost svetilke prej tudi praktično preizkusili, se razume samo po sebi. Poskusi pa, ki so zadovoljivo uspeli, so pokazali, da je opisano tehnično čudo v stanu zadoščiti vsem nujni stavljenim zahtevam. Saj moremo svetilo obsevala v skrajnem primeru izdelati celo v stara parabola zrcala ter tako na mah zboljšati prejšnjo manjvredno, medlikavo luč. t m a.

KRATKE TEHNIŠKE NOVOSTI

Največjega železniškega mostu ne grade v Ameriki; marveč v Afriki in sicer preko veletoka Zambezi v portugalski koloniji Mozambique. Novi most bo 3540 m dolg ter bo v deževnem času skoraj ves nad vodo. Poznamo sicer daljše mostove na svetu, vendar nobenega, ki bi preprezal tako ogromno vodno površino.

Tudi Avstralija se skuša vedno bolj industrijsko osamosvojiti. Pravkar so pričeli z gradnjo tovarne za avtomobile, ki bo mogla proizvajati letno 2500 voz. Tako bo tudi ta dežela postala neodvisna od uvoza avtomobilov.

V Benetkah so zgradili avtomobilsko garažo s površjem 9500 kvadratnih metrov. Okoli 1300 vozil more v njej priti pod streho. Vendar pa je že sedaj predvidena njena povečava, ki bo dvignila število voz na 2000 komadov.

Mnogim še ni znano, da more veljati kilogram železa šest milijonov dinarjev. Je to fino ogljikovo jeklo, iz katerega izdelujejo s precejšnjimi težavami in skrbni peresa žepnih ur. Delavci izrezujejo peresa iz tanke pločvine ter jih nato ukrive in kale. Delo je težavno, ker tehtla posamezno pero le del grama.

ČLOVEK IN DOM

RAVNANJE Z USNJENIM POHISTVOM

Z usnjem prevlečeno pohištvo je zelo občutljivo, zato moramo previdno ravnati z njim in ga vedno negovati. Tudi če ga malo rabimo, ker sicer pokaže prav kmalu

razpokline in neke plesni podobne madeže. Usniju škoduje toplota in mraz, vlaga, suh zrak posebno pa prah. Zato ga moramo pred vsem čuvati pred prahom, da se ne zajé vanj. Dobro je, da ga večkrat obrišemo z mehko v mlačno milnico namočenno krpo, izplaknemo s čisto vodo, nato pa do suhga obrišemo s čisto suho krpo. Z dobrim parketnim voskom, še boljše z belim voščilom, kakor ga rabimo za fino obutev, mu osvežimo lesk. Z voskom ga moramo prav tenko namazati in nato z mehko, volneno krpo na lahko polirati. Mastne madeže v usniju odstranimo z žgano magnezijo. Magnezijo pramešamo toliko vode, da naredimo gosto kašo, jo namazemo za dva milimetra debelo na madež in pustimo do drugega dne, da se magnezija posuši. Magnezija izvléče masten madež; žim jo odstranimo, tudi madeža ni več. Mesto pa, ki je bilo namazano z magnezijem, poliramo z voskom in dobi zopet svoj lesk. Močno z madeži pokvarjeno usnje moramo pač prebarvati s svežo barvo, potem ko smo madeže z magnezijo ali pa s špiritom in milnico izmili iz njega. u

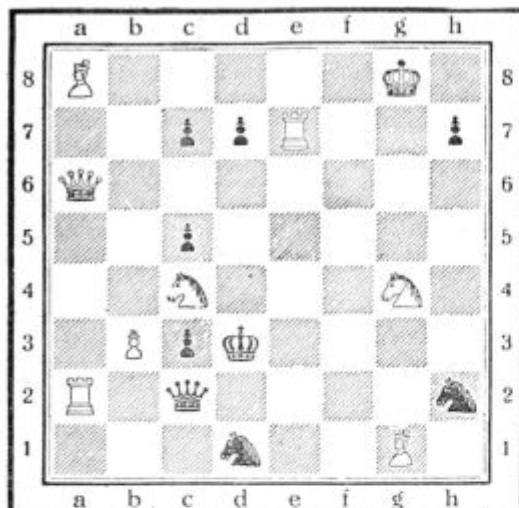

E. Urbahn: MLAD CITATELJ

PROBLEM 83

Prva nagrada v dvopoteznem turnirju
»Šahmata« 1933.

Mat v dveh potezih

Rešitev problema 81

1. Td8—d5! Grozi neposredno mat po Sg5. Črni mora premagati stolpa, 1. ... Sb4: d5(a), 2. Sc7—b5! Nato nastane zanimiva pozicija prisilnih potez. Ako vleče eden od črnih konjev, sledi mat na c3 ali d6 in na 2. ... e6—e5, 3. Sf3—g5 mat. 1 ... e6:d5, 2. Sc7—e8! Klasično delo že pozabljenega problematičnega mojstra.

Rešitev problema 82

1. Dg1—g5. Z grožnjo, da izpremeni kmeta v kraljico, prične beli napad, ki se konča pri precizni igri skrajno elegantno končnico. 1. ... Kf7—e6+. (Mnogo slabše je: L:d7, 2. Sd3—f4 in črni nima več nobene obrambe proti grožnji z matom. 3. Le2—h5, n. pr. 2. ... Df8—g7, 3. Le2—c4+, Kf7—f8, 4. Dg5—d8+, Lc4—e8, 5. Sf4—e6+, 2. Kf2—g1!, Ke6:d7 (ne L:d7? zaradi 3. L:g4+ poleg 4. Dc 5 mat), 3. Sd3—c5+, Kd7—c8(a), 4. Le2—a6+, Kc8—b8, 5. Dg5—g3+, Kb8—a8, 6. La6—b7+!, Lc6—b7, 7. Sc5—d7, Df8—d8, 8. Dg3—b8+, D:D, 9. Sd7—b6 mat. Da se bo pričela ta igra z zadušljivim matom po žrtvovanju kraljic in tekačev, iz preproste pozicije nikakor ni bilo pričakovati. Ako 3. ... Kd7—d6(b), potem 4. Dg3+, Kd5. (Na K:c5 sledi 5. Da3+ s pridobitvijo kraljice in na Ke7, 5. De5+, Kf7, 6. Lc4+, Kg6, 7. Ld3+, Kf7, 8. De6 s sledečim zajetjem kraljice), 5. Lc4+!, K:c4, 6. Db3+ in črni dobi kraljico. Tehnično izvrstno delo.

ZA MISLEČE GLAVE

152

Preprost način konzerviranja
Na kakšen način ohranimo lahko prašičje meso več let sveže?

153

Točne ure

Pri največji preciziji je nemogoče navedeti uro tako, da bi kazala čas z absolutno točnostjo. In vendar so ure, ki kažejo vsaj dvakrat na dan absolutno pravi čas. Katere so te ure?

Rešitev k št. 147
(Inteligenčno vprašanje)

V februarju, ker je najkrajši mesec.

Rešitev k št. 148
(Hazard)

Igral je 27 krat po formuli

$$14x = \frac{x(x+1)}{2}$$

Rešitev k št. 149
(Drveči vlak)

Rotanje koles izvira od sunkov na koncih tračnic. Če poznamo dolžino posameznih tračnic in štejeemo z uro v roki število sunkov v minuti, pomnožimo samo to število z dolžino tračnic in potem še s številom 60, pa dobimo brzino v uri.

Rešitev k št. 150
(Malo meteorologije)

Vsak veter na severnem tečaju je južni veter.

Rešitev k št. 151
(Zapleteno sorodstvo)

To se zgodi lahko na ta način, da se dva očeta poročita vsak z materjo drugega dečka ali pa dve materi z očetom drugega dečka.

IZREKI ČEHOVA

(Iz neobjavljenih rokopisov)

Ne živimo za to, da bi jedli, temveč za to, da bi ne vedeli, od česa naj živimo.

Ženska lažje najde več moških kakor pa samo enega.

Vsake izobrazbe nam tudi ni treba vračati. Potrebno je, da zna človek čitati napisne deske, da ve, kje je kakšna gostilna.

Gostilne so važnejše od šol. V gostilno gredo lahko odrasli in otroci, v šolo pa samo otroci.

Kerist izobrazbe je zelo dvomljiva, njena škoda pa zelo očitna.